

liittisessä kielessä käsittelee teemaa, joka on jollain tavoin läsnä kaikissa poliittista yhteisöä määrittävissä keskusteluissa ja joka on erityisen keskeinen modernin poliittisen kulttuurin muotoutumisessa. Aihepiirin keskeisyydestä huolimatta tutkimuksessa on useimmiten pikemminkin viitattu yhteisen hyvän ja edistyksen teemoihin kuin otettu selvää, mistä näiden käsitteiden käytössä on tarkkaan ottaen ollut eri tilanteissa kysymys. Nyt taustaolettamuksista ja sivuhuomautuksista on tehty tutkimuksen keskiö. Sitä voidaan pitää hyvänä aihevalintana.

Tutkimus on kontribuutio Ruotsin 1700-luvun poliittista kulttuuria käsittelevään tutkimukseen ja se jatkaa suomalaisen käsittehistoriallisen tutkimuksen aaltoa ulottaen tarkastelun ajalle ennen suomenkielisen poliittisen käsitteistön syntyä. Keskeinen piirre on pyrkimys välttää anakronistista käsitteiden käyttöä ja korjata aikaisemman tutkimuksen tapaa tuoda oman aikamme tai ainakin myöhemmän ajanjakson poliittisia käsitteitä aikaan, joka ei niitä vielä tuntenut tai käyttänyt. Edistyksen ja yhteisen hyvän käsitteiden analyysin kautta Nurmiainen käy keskustelua myös muun muassa sellaisten käsitteiden aikalaismerkityksistä kuin kansakunta, patriotismi, Suomi ja suomalainen, demokratia, valistus, tasavaltalaisuus, liberalismi, merkantilismi, fysiokratia ja kansalainen.

Kronologisen esityksen ohella tutkimuksessa avallaan kerros kerrokselta erilaisia lähdekokonaisuuksia alkaen ”virallisesta valtiollisesta kieles-

tä”, jota on tutkittu hallitusmuototeksteistä, hallitsijanvaikutuksista, lakiteksteistä sekä valtiopäivien juhlapuheista ja päätösakteista. Seuraava lähdekokonaisuuden taso on nimetty ”yhteiskunnan kuvaamisen paradigmaiksi”, joita on tutkittu Ruotsin historian kuvauksista ja taloudellisen diskurssin analysoimisen avulla. Kolmantena tasona on ”erillis-intressien” artikuloitien analyysi. Työn rakenteen analyttinen selkeys on johtanut siihen, että ajoittain syntyy epäily, että tällainen kerroksellinen käsittely on rakentanut sisään-
sä käsittemuutoksen eräänlaisena aineistoperäisenä lähtökohtana pikemminkin kuin lopputuloksena. Kun jaottelun ymmärtää analyttiseksi työtä jäsentäväksi materiaalin ja kysymysten organisoimisen välineeksi, voidaan sitä kuitenkin pitää varsin selkeänä ratkaisuna.

Käsittehistoriallisessa tutkimuksessa on usein oltu vaikeuksissa käsitteen ja sanan välisen erottelun tekemisessä eikä Nurmiainenkaan ole ongelmalta täysin välttynyt, vaikka hän osoittaa hallitsevansa kyseisen tutkimussuuntauksen. Hänen tekemänsä erottelu käsitteiden ympäröimien ”sementtisten kenttien” ja ”leksikaalisten kenttien” välillä (s. 16, 52) on nähtävä pyrkimyksenä tehdä ero käsitteen ja sanan välille. Tarkoituksena on mahdollistaa se, että ylipäätään voidaan puhua käsitteestä, vaikka sillä ei vielä olisi oman aikamme tuntemaa sanaa. Nurmiainen toteaa muun muassa, että ”on selvää, että ajan teksteihin sisältyi jo runsaasti edistystä, kehitystä ja

Vapauden- ajan poliittinen kieli

Jouko Nurmiainen: Edistys ja yhteinen hyvä vapaudenajan ruotsalaisessa poliittisessä kielessä. SKS, Helsinki, 2009. 236 s.

■ Jouko Nurmiaisen tutkimus *Edistys ja yhteinen hyvä vapaudenajan ruotsalaisessa po-*

ajan myötä tapahtuvaa olojen paranemista koskeneita käsitteitä, vaikka ruotsin edistys-sanana *framsteg* ei vielä varsinkaan nykymerkityksessään juuri käytetty” (s. 21). Hän viittaa muihin käytössä olleisiin sanoihin, kuten mm. *framgång* ja *förkofran*, ja toteaa näiden sanojen muodostaneen ”edistyksen” leksikaalisen kentän, kun taas ”edistyksen” semanttinen kenttä oli vasta muotoutumassa. (s. 22, ks. myös s. 98).

Nähdäkseni jaottelu toimii ja lukijalle syntyy selkeä käsitys siitä, miten edistyksen sanasto saa sijaa poliittisessa kielessä ja minkälaisia merkityksiä silloin tuotetaan. Hie-man ongelmallisempi tilanne on ”yhteisen hyvän” kohdalla, sillä varsin huomattava osa Nurmiaisen analysoimasta kielestä käsittelee ”yleistä hyvää”, joka ei, kuten tekijä itse toteaa, aina ole ymmärrettävissä samana kuin ”yhteinen hyvä”. Hän toteaa esimerkiksi, että ”yhteinen” viittaa joissakin tapauksissa tasaveroisten neuvottelukumppaneiden jakamaan etuun, kun taas tavallisempi ”yleinen” saa monia erilaisia merkityksiä (s. 89). Kirjan otsikkovalintaa on näin ollen tulkittava niin, että ”yhteinen hyvä” on ’yleiskäsite’, joka pitää sisällään sekä ”yhteisen hyvän” että ”yleisen hyvän”.

Nurmiaisen anakronismien vastainen tutkimusasenne on erityisen kiitettävä ja suurelta osin se on johtanut hyvin vakuuttaviin tuloksiin. Hän muun muassa toteaa sen usein sivuutetun seikan, että ”republikanismi”, josta on tullut yksi politiikan historian muotiai-

heista, on tutkijoiden tuottama jälkikäteen historiografinen konstruktio (s. 44). Nurmiaisen on myös nähdäkseni oikeassa, kun hän arvostelee demokratian käsitteen vapaa-mielistä käyttöä 1700-luvun politiikasta puhuttaessa (s. 13, 20). Kaikista ilmeisin maalitaulu Nurmiaisen anakronismin vastaisessa kritiikissä on tulkinta vapaudenajasta esimodernin nationalismin aikakautena. Nurmiaisen tutkimus osoittaa, että kansakuntakieli liittyi vapaudenajan lopulla lähinnä taloudelliseen diskurssiin, mutta missään yhteydessä kansakunnan käsite ei ollut tärkein tai edes tärkeimpiä poliittista identiteettiä määrittäviä käsitteitä.

Nurmiaisen näyttää tutkimuksessaan kuitenkin joissain tapauksissa sallivan tiukasta aikalaiskieleen sitoutuvasta poikkeavan tarkastelutavan. Frank Ankersmitiin viitaten (s. 29) hän toteaa, että ”valistus” on historioitsijoiden konstruktio, jota voidaan käyttää historian aikakauden analyysin yhteydessä. Sama huomio koskee taloudellisen diskurssin analyysiä, jossa sellaiset aikalaisille tuntemattomat käsitteet kuin liberalismi ja merkantilismi esiintyvät, kuten Nurmiaisen huomauttaa, käytökelpoisina tutkijan käsitteinä (s. 130). Jos kysymyksessä on epäjohtomukaisuus, on kuitenkin sanottava, että vapaudenajan taloudellista diskurssia käsiteltäessä tekijän oppineisuus ja tekstin luettavuus kohtaavat hyvin onnistuneella tavalla. Erityisen ansiokkaana pidän lisäksi ruotsalaisten keskustelujen liittämistä laajempiin teoreettisiin ja kansainvä-

lisiin yhteyksiinsä sekä ”edistyksen” käsitteen ja historian-filosofian yhdistävää tarkastelua.

Tutkimuksessa huomioidaan vapaudenajan lopun poliittisen kentän muuttuminen säätyprivilegioista käydyin kiistan seurauksena kuin myös vuoden 1766 painovapauslain merkitys poliittisen kielen muuttumiselle. Nurmiaisen ei kuitenkaan allekirjoita tulkintoja, joiden mukaan vapaudenajan loppu tulisi nähdä habermasilaisittain sanottuna porvarillisen julkisuuden läpimurron aikana Ruotsissa. Hän kääntää asetelman ja esittää, että juuri runsas ”yleiseen” ja ”yleisöön” rakentunut poliittinen kieli oli osoituksena siitä, ettei ”julkista” ja ”julkisuutta” vielä ollut omaksuttu poliittista elämää jäsentäväksi käsitteistöksi. Tutkimuksen keskeinen tulos on se, että yksityinen intressi ei enää välttämättä ollut ristiriidassa yhteisen hyvän kanssa vapaudenajan lopulla. Näin ennen kaikkea taloudellisessa diskurssissa, mutta myös muun muassa Loviisan kaupungin pormestarin ja valtiopäivämiehen, Alexander Kepleruksen huomiota herättäneessä muistiossa vuodelta 1770, jossa yleiset ja yksityiset edut oli yhdistetty. Yksityisedusta oli tullut legitiimi osa poliittista diskurssia (s. 161). ”Yhteistä hyvää” ja ”yleistä hyvää” käytettiin poliittisessa retoriikassa aikaisempaa joustavammin kulloisenkin tilanteen ja tarkoituksen vaatimalla tavalla.

Alasdair MacIntyreä mukailen (s. 42) Nurmiaisen kirjoittaa, että modernissa maailmassa yhden edistyksestä on tullut

toisen taantumusta, mikä on johtanut juuri edistyksen käsitteen nousuun historiografisen ja aatehistoriallisen tutkimuksen kohteeksi. Ymmärtääksemme tätä muutosta on tarpeellista ymmärtää sitä historiallista aikaa, jolloin edistys ei itsestään selvänä kuulunut poliittiseen kieleen vaan teki tuloaan liittyen eri poliittisiin asenteisiin ja pyrkimyksiin. Nurmiaisen tutkimus tuo tämän ansiokkaasti esiin ja auttaa samalla poliittisen elämän retorisen perustan ymmärtämisessä.

Jussi Kurunmäki